

Lunds universitet

Sociologiska institutionen

Integreringsproblematiken mellan det förmoderna och moderna

Regeringsinsatser mot hedersmord ur ett sociologiskt perspektiv

Författare: Erica Marianne von Heideken
Uppsats Soc 466, 61-80 p
Vårterminen 2003
Handledare: Professor Anna-Lisa Lindén

ABSTRACT

Författare: Erica Marianne von Heideken, fil mag student vid Lunds universitet.

Uppsats Soc 466, 61-80 p

Vårterminen 2003

Handledare: Professor Anna-Lisa Lindén

Sociologiska institutionen, vårterminen 2003

Sedan år 1994 har Sverige haft fem hedersmordsdomar. Det handlar om mord på kvinnor i hederns namn, på kvinnor som valt att integrera sig i det svenska samhället. Den svenska regeringen har hittills uppvisat en misslyckad integrationspolitik för att motverka detta komplexa problem. Därför har syftet med denna studie varit att utifrån ett sociologiskt perspektiv belysa och beskriva regeringens insatser för att motverka hedersmord.

För att uppnå syftet har jag använd mig av dokumentmetoden och analyserat regeringens dokument från Näringslivsdepartementet, *"Regeringens insatser för utsatta flickor i patriarkala familjer"*. Min övergripande frågeställning har varit regeringsinsatser för att främja social sammanhållning och kontroll när det förmoderna och moderna samhället möts. Jag har uppehållit mig kring frågeställningar om tvångsäktenskap, kvinnligt skydd samt manlig integrering. Till min hjälp har jag haft Durkheims teori om arbetsdelningen, i huvudsak mekanisk respektive organisk solidaritet.

Resultatbilden visar att regeringen är oviss i konkreta insatser och än så länge befinner sig i ett "planerande inledningsskede". Insatserna fokuserar på planerade lagstiftande insatser för att därefter följas av brottsoffersamverkan nationellt och internationellt samt samverkansinsatser för att försöka nå män. Trots att regeringen befinner sig i ett "planerande inledningsskede" tyder resultatet på en välvilja att förena dessa två olika solidaritetsformer till en enad form, förenligt med den svenska solidariteten.

Nyckelord: hedersmord, kulturkrock, integrering, solidaritet, regeringsinsatser, dokumentmetoden, ovisshet, välvilja

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	5
1.1 Hedersmordsdomar i Sverige	5
1.2 Disposition	6
2. PROBLEMBAKGRUND	6
2.1 Haideh Darahagi om den patriarkala kulturen	7
2.2 Jan Hjärpe om den hotande offentliga sektorn och välfärdsstaten	8
2.3 Astrid Schlytter om tvångsäktenskap	8
2.4 Misslyckad integrationspolitik	9
2.5 Sammanfattning av problembakgrund	9
3. SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	10
4. METOD	10
4.1 Ett hermeneutiskt förhållningssätt	12
4.2 Metodkritik	12
5. TEORI	12
5.1 Mekanisk solidaritet -förmodernitet och sammanhållning genom likhet	13
5.1.1 Kollektivet och den sociala kontrollen	13
5.1.2 Rättssystemet	14
5.2 Organisk solidaritet -modernitet och sammanhållning genom olikhet	14
5.2.1 Social kontroll, individualism och anomi	15
5.2.2 Övergången till ett samhälle med organisk solidaritet	15
5.2.3 Korporationerna	15
5.2.4 Straffets natur: att avskräcka och förbättra	16
6. TEORETISK TOLKNINGSRAM	16
6.1 Solidaritetsbegreppet	17
6.2 ”Conscience collective”, patologisk klasskamp, påtvingat partsförhållande och anomi	17
6.3 Korporationerna och rättssystemet	18
7. RESULTAT OCH ANALYS	19
7.1 Finns det insatser för att motverka tvångsäktenskap?	20
7.2 Finns det insatser för att skydda kvinnor?	22
7.3 Går det att finna insatser för att integrera och stärka männens roll i den nya sociala och kulturella miljön de möter i Sverige?	28
8. DISKUSSION	29
9. SAMMANFATTNING	31
REFERENSLISTA	34

FÖRORD

Den här studien är en D-uppsats och ligger till grund för en filosofie magisterexamen i sociologi vid Lunds universitet.

Att skriva om hedersmord är ingen lätt sak, att sedan lyfta ur själva hedersmordet ur sitt sammanhang för att belysa övergreppet ur ett samhällsperspektiv är ännu svårare, det kräver distans. Till min hjälp och fördel har jag haft ett teoretiskt verktyg som hjälpt mig att analysera och tolka denna komplexitet. Jag anser att det är en nödvändighet med distans, eftersom vi lättare når holistiska förklaringar och lösningar i jakten på att lösa konflikter i strävan efter konsensussamhället.

Ett tack är också på sin plats. Först vill jag tacka professor Anna-Lisa Lindén för ovärderlig handledning. Jag vill också tacka professor Jan Hjärpe, docent Astrid Schlytter och informationschef vid Brottsoffermyndigheten, Gudrun Nordborg, för tips till bakgrundsmaterialet i studien.

Jag vill också passa på att säga att det under uppsatsskrivandets gång kan ha tillkommit nya åtgärder och insatser från regeringen. Därför vill jag förtydliga att insatserna grundar sig i regeringsdokumentet från Näringsdepartementet, 2002.

Slutligen vill jag hedra minnet över de bortgångna kvinnor och flickor som fallit offer för detta fruktansvärda förtryck.

Erica Marianne von Heideken

Härnösand 2003-05-19

1. INLEDNING

Den 21 januari år 2000 skakades hela Sverige av mordet på 26-åriga Fadime Sahindal. Hon blev skjuten till döds i huvudet av sin egen far. Mordet begicks utifrån hedersrelaterade grunder och är vad vi idag kallar för ett s k hedersmord (Göteborgs-Posten, 020605). Hedersbegreppet har sin grund i att leva efter ett traditionellt kyskhetskrav som inte är förenligt med vårt fria jämställdhetsideal i Sverige. Hederskulturen är närmast förknippad med ett systematiskt kvinnoförtryck. Det är främst Mellanöstern som efterlever denna kultur där kvinnan anses vara underordnad mannen (Dagens Nyheter, 021023). Sedan 1994 har vi haft fem kända hedersmordsdomar här i Sverige, man misstänker dock att det finns ett stort mörkertal i statistiken. Av de fem mordena som redovisas nedan dominerar muslimska kurder men det finns även ett fall där en kristen palestinier begått hedersmord (Aftonbladet, 020123, Göteborgsposten, 020605). Det var egentligen först efter hedersmorden på Pela Atrushi och Fadime som debatten tog en rejäl fart här i Sverige (Swanberg, 2002, s. 272). En säkerligen bidragande orsak till detta var det massmediala intresset i de båda fallen. Fallet Fadime blev mycket påtagligt eftersom vi som följt hedersmordsdebatten efter mordet på Pela, fick ”lära känna” Fadime via media i hennes olika framträdanden. Det var också efter Fadimes död som regeringen kallade in en bred expertgrupp för att arbeta fram en kraftigt åtgärdsinriktad insats för att motverka hedersmord, dokumentet blev offentligt i februari år 2002.

1.1 Hedersmordsdomar i Sverige

1994- En 18-årig flicka mördas av sin far, en kristen palestinier. Motivet var att hon *vägrat gifta sig med mannen pappan valt ut*. (Aftonbladet, 020123)

1996- En 15-årig irakisk flicka mördas av sin bror och kusin, 16- och 17 år gamla. Motivet var att hon *levde svenskt*. (ibid.)

1998- En äldre kvinna knivhuggs till döds av sin son. Motivet var att hon *förstört familjens heder när hon tog ut skilsmässa från sin man*. (Swanberg, 2002, s. 273)

1999- 19-åriga Pela Atrushi mördas i irakiska Kurdistan. Hennes yngre syster ringer hem till Sverige och gör en polisanmälan på farbröderna. Motivet var att hon *levde ohederligt i en främmande kultur*. (a.a. s. 36-37)

2002- 26-åriga Fadime Sahindal mördas av sin far som härstammar från Kurdistan. Motivet var att hon *vanhedrat familjen eftersom hon haft en svensk pojkvän*. (Aftonbladet, 020123)

1.2 Disposition

Inledningen (kap. 1) följs närmast av en problembakgrund (kap. 2) där jag redogör om material och forskning från Haideh Darahagi, Jan Hjärpe, och Astrid Schlytters material kring hedersmord som därefter följs av ett resonemang kring misslyckad integrationspolitik. Problembakgrunden avslutas med syfte och frågeställningar (kap. 3) för att gå över i metodavsnittet (kap. 4). I metodavsnittet redogörs om dokumentmetodens förtjänster och brister samt det hermeneutiska förhållningssättet. Efter den metodologiska redogörelsen följer studiens teoretiska (kap. 5) utgångspunkter samt den teoretiska tolkningsramen (kap. 6). Min tolkningsram utgörs av Émile Durkheims teori om arbetsdelningen, i huvudsak mekanisk respektive organisk solidaritet. Efterföljande avsnitt är resultat- och analysdel (kap. 7) som avslutas med diskussion (kap. 8), sammanfattning (kap. 9) och referenslista.

2. PROBLEMBAKGRUND

Vi har ställts inför ett dilemma där vi hittills stått oförmögna att motverka hedersmord i Sverige. Många av oss saknar förståelse till företeelsen och den betraktas med avsky och hat i vårt svenska samhälle. Anledningen till att jag valt att skriva om hedersmord är att jag blivit berörd i ämnet genom den massmediala debatten. Att problemet har hängts ut med hjälp av religion, kultur, patriarkalism, islam o s v är inte helt okänt. För att kunna belysa problemet tycker jag att det är viktigt att lyfta fram en bakgrund om hedersmord. I min ämnesgenomgång stötte jag på flertalet namn i hedersmordsdebatten, både genom litteratur, massmedia och på Internet. Men för att få en ordentlig bakgrund till hedersmord, och som dessutom kunde ge fruktbara frågeställningar, önskade jag ta hjälp av forskare med auktoritetstro och gärna från olika discipliner (Ejvegård, 1993, s. 62). Dessutom ville jag ha tryckt och tillgängligt material med ISBN-beteckning för att höja statusen i litteraturen (Backman, 1998, s. 17). I mitt litteratursök på LIBRIS (svensk-nordisk biblioteksdatabas) (a.a. s. 207) fann jag inte den mängd av svensk litteratur jag önskade från de namn jag bedömde intressanta (förutom Darahagi som ingick i en antologi utförd av Integrationsverket). Detta ledde sedermera till att efter ha läst en intressant artikel på Internet, tog kontakt med Professor Jan Hjärpe. Han ledde mig till en kontakt med Brottsoffermyndigheten, Gudrun Nordborg, som var hjälpsam och tipsade på

aktuella forskare i ämnet samt försåg mig med en aktuell rapport från Brottsoffermyndigheten, där både Jan Hjärpe och Astrid Schlytter medverkar. Rapporten innehåller färskt material och finns än så länge inte tryckt i bokform eller i separata forskningsrapporter utan klassificerar sig som en undergrupp till forskningsrapporten med beteckningen arbetsrapport (a.a. s. 19). Jag tog också kontakt med Schlytter och frågade om hennes material i rapporten hängde samman med hennes pågående forskning, och så var delvis fallet. På uppdrag av Institutet för framtidsstudier skriver hon en bok om det mångkulturella samhällets gränser i ett könsperspektiv och materialet ska preliminärt tryckas upp i bokform i april 2003. Jakten på ett gediget bakgrundsmaterial blev en snöbollsmetodik (Svenning, 1999, s. 104) i sig, men visade sig vara framgångsrik och jag hade aldrig lyckats få fram detta material utan dessa personers hjälpsamma medverkan.

Slutligen mynnade detta ut i mitt val av auktoriteter: Professor och islamolog Jan Hjärpe, Lunds universitet, Haideh Darahagi, doktor i engelsk litteratur och ordförande i Kvinnors Rätt samt Docent och rättsociolog Astrid Schlytter, Stockholms universitet. Dessa personer är aktiva och återkommande i debatten och kommer att hjälpa mig med en bakgrundsbeskrivning kring hedersmord ur ett samhällsperspektiv. Forskarnas bakgrundsmaterial är en fundamental del i min studie som jag också tänker ha som utgångspunkt för de frågeställningar och den syftesformulering jag längre fram i arbetet kommer att presentera.

2.1 Haideh Darahagi om den patriarkala kulturen

Haideh Darahagi, själv uppvuxen i Teheran, menar att det i grunden är frågan om kulturellt betingade faktorer till att hedersmord sker. Hon påpekar att det är den extrema följden av kvinnofientliga värderingar, som fortfarande finns i de kulturer som dominerar i Mellanöstern och i delar av Afrika och Sydamerika. Vidare menar hon att männen som begått hedersmorden här i Sverige plågade och dödade flickorna med stöd av den patriarkala kultur som i tusentals år härskat i Mellanöstern. (Dagens Nyheter, 021023) I boken och antologin *Törnroslandet – Om tillhörighet och utanförskap* (2001, s. 79), angriper hon kulturstrukturen och skriver: *”Att erkänna ”hedersmordens” sanna kulturella naturer är något mycket mera än att vara ärlig. Det är att lägga skulden där den bör läggas, dvs. både hos den dominerande kulturen och hos den individuella förövaren som medvetet har valt detta alternativ.”*

2.2. Jan Hjärpe om den hotande offentliga sektorn och välfärdsstaten

I sitt bidrag "Välfärdsstat och hedersmord" lämnar Jan Hjärpe (Brottsoffermyndigheten, 2002, s. 33-45) en intressant förklaring till hedersmordsproblematiken och kopplar det till en samhällsangelägenhet. Han beskriver att förövarna undantagslöst kommer från de delar av världen där staten och den offentliga sektorn varit (eller är) svag, förmoderna samhällen. I vissa fall kan statsmakten t o m uppfattas som korrumpierad och fientlig. I ett sådant samhälle, menar han kan inte individerna räkna med stöd, hjälp eller trygghet. Det leder till ett liv i kollektivet, där individen genom familjen och släkten får skydd och trygghet. Denna överlevnadsstrategi leder till en ömsesidig beroendeställning till släktens alla medlemmar och ledare och hela "storfamiljen" räknar sedan religionstillhörigheten som en slags "klanmarkör" och släkten måste vara sammanhållen för att vara trygg och stark. De kvinnor som inte har stöd och trygghet i någon klanstillhörighet, blir betraktade som lovlösa. Ett sådant förmodernt samhälle ställer han som en motpol till Sverige som han anser vara ett modernt samhälle med en offentlig sektor och välfärd. Hjärpe menar att männens makt och klanens goda rykte är knuten till kontrollen av kvinnornas sexualitet. Ett välfärdssamhälle å andra sidan innebär en frigörelse för individen från att vara beroende av familj och släkt. Detta i sin tur leder till en maktförlust för männen som får lämna över makten till den offentliga sektorn. (ibid.)

2.3 Astrid Schlytter om tvångsäktenskap

Astrid Schlytter (Brottsoffermyndigheten, 2002, s. 46-65) anser att hedersmordet är en kollektiv handling som samordnas genom en maktbas bestående av män. Hon beskriver att maktbasen består av en hierarkisk allians där fäder har makt över sönerna och där de äldre männen har makt över de yngre. Maktbasens kontroll är nödvändig för att normerna ska kunna fortleva. Tvångsäktenskapet är ett av dessa kollektivs stempelare och norm och går ut på att reglera ett förhållande mellan man och kvinna. Normen går ut på att kontrollera kvinnan och att kvinnan är underordnad mannen. I normen ingår att kvinnan ska fråntas sina behov och rättigheter av kroppslig integritet, känslor, tankar och handlingar. Principen går ut på att föräldrarna måste få till stånd ett passande giftermål med en orörd dotter. Det är faderns skyldighet att kontrollera att dottern inte överskrider regler i uppförande, i så fall måste han se till att hon inordnar sig. Denna inordning lägger en skyldighet hos familjens män att bestraffa henne om hon inte verkar vara oskuld, och genom att bestraffa henne ges männen en möjlighet att få tillbaka familjens heder. Den hierarkiska ordningen bestämmer i sin tur vem som ska utföra straffet och det vanliga är att en man lägre i hierarkin väljs ut för att utföra straffet. Om han väljer att avstå

finns risken att han blir straffad av de andra männen i hierarkin. Schlytter påpekar vidare att utifrån de fall hon studerat har gärningsmännen hela tiden varit medvetna om att hedersmordet strider mot svensk lagstiftning men att hierarkin och lojaliteten mellan männen är så stark i samordningen i upprättandet av normer, att vår lagstiftning ter sig meningslös, den är m a o ingen norm för dem. (ibid.)

2.4 Misslyckad integrationspolitik

Astrid Schlytter (Brottsoffermyndigheten, 2002, s. 58-65) visar flertalet brister i den svenska invandrapolitiken där insatserna inte tidigare byggts på kunskaper från forskarsamhället, utan istället på opinioner och känslor från enskilda personers uppfattningar, invandrarorganisationer, trossamfund och offentliga myndigheter såsom socialtjänsten. Med detta menar hon att företrädare för statsmakten har givit de ansvariga fäderna, familjen/släkten en ansvarsbefrielse. Hon menar att regeringen inte varit intresserad av att korrigera den bristfälliga lagstiftningen för att skydda flickorna. Att regeringen skyller på samhälleliga brister som bostadssegregering och hög arbetslöshet bland invandrare ser hon som ett bagatelliserande av problematiken, vilket också Darahagi (2001, s. 77-81) påpekar. Darahagi kritiserar det svenska samhällets oförmåga att se problemet i vitögat och bygga upp förebyggande åtgärder för att förhindra hedersmord. Hon menar att det i invandrapolitiska sammanhang florerar ett begrepp som ”tolerans”, och detta anser hon vara ett oaptitligt paket. ”Tolerans” definieras som minoritetskultur och läggs fram som en välmenande och överlägsen moralisk position. Denna position menar hon, accepteras inte ens av alla som ingår i den kulturen. (ibid.)

2.5 Sammanfattning av problembakgrund

Jag har således visat på motiv och orsaker till hedersmord från tre olika perspektiv. Det fundamentala i problematiken är att flickor och kvinnor är offer och förövarna är män. Bilden visar också att det moderna västerlandet Sverige drabbas av en integrationsproblematik till följd av det personliga bagaget av kvinnoförtryck, som är förankrat i förmoderna samhällsvärderingar, där männen ges rätt att döda. Det anses också finnas en kulturell och religiös påverkan till att hedersmord sker, samt en rädsla hos förövarna för det svenska välfärdssamhället, både vad det gäller den kvinnliga frigörelsen och den offentliga sektorn som maktorgan och auktoritet.

3. SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Studiens syfte är av beskrivande karaktär, där jag med utgångspunkt från Jan Hjärpe, Haideh Darahagi och Astrid Schlytters material vill ta reda på bakomliggande värderingar och ställningstaganden till regeringens strategier när det gäller att motverka hedersmord. Mitt syfte är att belysa och beskriva regeringsinsatser avseende tvångsäktenskap, kvinnligt beskydd samt manlig integrering. För att besvara mina frågor använder jag det samlade dokumentet och faktabladet ”Regeringens insatser för utsatta flickor i patriarkala familjer” (Näringsdepartementet, 2002).

Som jag ser det, handlar hedersmord i Sverige om kulturkrockar (kap. 1.1, s. 5-6). Å ena sidan visar problematiken ett möte mellan ett förmodernt respektive modernt samhälle med skilda kulturer där vi i Sverige har svårt att möta och integrera den invandrande kulturen. Å andra sidan har den invandrande kulturen svårt att ta till sig normerna och integrera sig i det svenska samhället.

Frågeställningar:

Min övergripande frågeställning är: Hur ser regeringens värderingar, mål och insatser ut för att främja social sammanhållning och kontroll när det förmoderna respektive moderna samhället möts?

- (1) Finns det insatser för att motverka tvångsäktenskap?
- (2) Finns det insatser för att skydda kvinnor?
- (3) Går det att finna insatser för att integrera och stärka männens roll i den nya sociala och kulturella miljön de möter i Sverige?

4. METOD

Jag vill inleda med att påpeka att jag gjort en begränsning eftersom jag bara tagit upp hedersmordsdomarna i Sverige. Dessutom har jag enbart tagit upp domar från 1994 och framåt, eftersom det är domar med hedersförankring. Det kan ha skett fler hedersmord i Sverige, men på den svåra gränsdragningen är de svåra att spåra (Swanberg, 2002, s. 274). I uppsatsen har jag också valt att avgränsa min bakgrundbeskrivning och valt ut tre auktoriteter på området.

När mitt bakgrundsmaterial var insamlat började nästa steg: Hur skulle jag få fram information för min analys för att uppfylla mitt syfte med studien och besvara mina frågeställningar? I empiriska undersökningar söker man material på olika sätt som kan ge frukt åt problemformuleringen man ställt upp. Inom forskningsmetodiken skiljer man på två olika material i datainsamlingen, primärdata och sekundärdata. Primärdata är material som samlats in för en specifik studie och material som redan tidigare insamlats av andra klassificeras som sekundärdata. (Svenning, 1999, s. 93) Grønmo, 1982., Holme & Solvang, 1986, menar att primärdata är källor vars ursprung är respondenter eller dokument men även föremål eller spår av mänskligt beteende (Halvorsen, 1992, s. 80).

I metodens initialskede gick jag in med stor öppenhet och visste inte vilket material som skulle kunna uppfylla syftet. En första ingångskontakt skedde med Justitiedepartementet. Efter att ha mailat Justitiedepartementet (mailämne 2002-8523) och sökt kontakt med Integrationsminister Mona Sahlin fick jag erfara genom departementssekreterare Sonja Montin, att Justitiedepartementet inte hade tid med att besvara studenters frågor, så att någon kontakt med Mona Sahlin var utesluten och därmed också en eventuell intervju. I mailet angav jag mitt ärende och med hjälp av Montin kunde jag fortsätta mitt sökande. Hon hänvisade till offentligt material utlagt på Internet på lämpliga webbplatser. Efter lång och tidsödande genomgång fann jag ett sammanställt faktablad och dokument ”*Regeringens insatser för utsatta flickor i patriarkala familjer*” från Näringsdepartementet (2002), med regeringens samlade insatser för att motverka hedersmord (www.naring.regeringen.se). Mina primärdata blev också en institutionell källa, d v s ett arbetsdokument från regeringen (Halvorsen, 1992, s. 73).

Dokumentet är en offentlig handling, en öppen handling som är till för alla som vill ta del av det (Svenning, 1999, s. 143) och det är enligt Hammersley & Atkinson (1992, s. 158-159) sådana dokument som vi kan använda i forskningssammanhang. Vidare menar de att den talande redogörelsen inte ska ses som mer autentisk än den skrivna (a.a. s. 165). Merriam (1994, s. 121-125) talar varmt om metodens fördelar och menar att dokumentet är en mycket stadig informationskälla med informationen nedskriven. Dessutom menar han att i jämförelse med intervjumetoden har man inga yttre påverkansfaktorer och intervjuareffekter. Svenning (1999, s. 107) anser att dokumentmetoden är en säkrare metod än användandet av intervjuer.

4.1 Ett hermeneutiskt förhållningssätt

Hermeneutiken står för en samhällsvetenskaplig lära för tolkning av meningsfulla fenomen. Min studie har sin grund i denna metod där jag inte är ute efter att generalisera eller kvantifiera. Inom hermeneutiken talar man om den hermeneutiska cirkeln. Cirkeln visar på sambanden mellan det vi ska tolka, förförståelsen (förståelse utifrån bakgrund) och sammanhanget i tolkningen (Gilje & Grimen, 1992, s. 190). I min studie utgår tolkningen av ett regeringsdokument som är ett resultat av mänsklig aktivitet (a.a. s. 175). Förförståelsen (a.a. s. 183) är mina förvärvade kunskaper i ämnet och som jag härlett mina frågeställningar ur. Cirkeln som helhet ska ses som ett motiveringssammanhang där tolkningarna av datamaterialet, och de strukturer de studeras utifrån ska motiveras (a.a. s. 175-194), d v s min använda teoretiska tolkningsram.

4.2 Metodkritik

Ett huvudsakligt krav för forskning är att problem, metod och material hänger ihop. För att utvärdera detta samband används begreppen validitet och reliabilitet. Med validitet menas att man mäter det man avser att mäta. I reliabilitetsbegreppet avses tillförlitlighet och stabilitet i mätinstrumentet. (Ejvegård, 1993, s. 67- 74) Mitt dokument är en tillförlitlig och oföränderlig källa. Med detta menar jag att vem som helst kan ta del av mitt material på samma sätt som jag och informationen är densamma. Däremot kan det vid en reliabilitetstest, t ex test-retest, visa sig att en annan person utifrån samma frågeställningar analyserar och tolkar materialet annorlunda. Eftersom tolkningarna kan vara olika hos olika personer kan det leda till en viss mäteffekt och äventyra reliabiliteten (Svenning, 1999, s. 62-63). En brist med metoden är att materialet blir svårtolkat. Validiteten i studien utgörs av att jag ringat in olika frågeområden (utifrån min huvudfråga) för att kunna beskriva och få fram olika regeringsinsatser (innehållsvaliditet). Till validitetens fördel talar mitt urval där jag valt ut en säker källa, Regeringen, där frågeställningarna riktat sig mot rätt urvalsgrupp (inre validitet) (Svenning, 1999, s. 61-62). Jag ser en brist med vald metod där materialet från regeringen är omfattande. Bredden i regeringsinsatserna för med sig att en del åtgärder och insatser faller utanför mitt frågeområde och blir därför inte analyserade.

5. TEORI

Utifrån mitt syfte har jag funnit delar av Émile Durkheims (1858-1917) teorier relevanta. De teoretiska delarna jag valt ut har sitt ursprung i teorin om arbetsdelningen. Fokus ligger på den

mekaniska respektive organiska solidariteten. Med teorin om arbetsdelningen beskriver han ett arbetssätt och en sammanhållningsform som präglas av den högre samhällstypen och som håller samman individerna, de sociala enheterna. Durkheim kommer ständigt in på frågan om den sociala sammanhållningens förutsättning och villkor, och integreringsproblematiken i det moderna samhället. (Moe, 1995, s. 42) Allt detta för att rikta kollektivet mot ett liv i rättvisa, harmoni och konsensus, (a.a. s. 48) någonting som också förklarar varför han kopplas till det strukturalistiska perspektivet. Teorin är därför lämplig för det område jag ska studera. Durkheims teori har hjälpt mig att distansera mig från själva hedersmordet för att studera problemet ur ett samhällsperspektiv. Den teoretiska delen inleds med en beskrivning av mekanisk solidaritet med efterföljande underrubriceringar. Därefter följer en redogörelse för den organiska solidariteten som också innehåller underrubriceringar av de delar jag valt att ta med.

5.1 Mekanisk solidaritet -förmodernitet och sammanhållning genom likhet

Den mekaniska solidariteten kännetecknas av en samhällsform där individerna präglas av likhet i levnadssätt, trosföreställningar och värderingar (Durkheim, 1984, s. 31-64). Durkheim menar att den mänskliga historien kan betraktas som en utveckling från mekanisk solidaritet (förmodernt samhälle) till organisk solidaritet (modernt samhälle). Han anser att det sker en utveckling från en social organisationsform till en annan, en ändring av solidaritetsformerna där aktiviteter (politik, undervisning, arbete) som tidigare varit förlagda inom hemmet lagts ut i samhällets tjänst. Med detta menar han att en mekanisk solidaritet snart är en förgången samhällstyp, som ersätts med organisatoriska principer i en annan sammanhållningsmekanism med hög differentiering, arbetsdelning. Arbetsdelningen förknippar han inte bara inom yrkets vägnar utan ser det mer som en allmän differentiering av sociala funktioner (Boglund, m.fl. s. 207).

5.1.1 Kollektivet och den sociala kontrollen

Den mekaniska solidariteten (Durkheim, 1984, s. 31-64) kännetecknas av ett kollektivt starkt band mellan samhällsmedlemmarna och kräver individens underkastelse. Solidariteten bevaras genom krav på konformitet, beroende, ömsesidighet och den sociala kontrollen sköts av kollektivet. Den sociala interaktionen blir enligt Durkheim (a.a. s. 39-44) ett kollektivt

normvetande, ett ”conscience collective”. Begreppet beskrivs som ett samhällets system av moraliska band. Det kollektiva samhällets ”conscience collective” blir ett styrmedel och dominerar över individualiteten och samhällsformen är starkt påverkad av religiösa föreställningar. (Boglund, 1995, m.fl. s. 207-209)

5.1.2 Rättssystemet

Rättssystemet i ett mekaniskt samhälle upprätthålls genom två olika former, repressiv respektive restitutiv rättvisa. Den repressiva rättvisans karaktär, som enligt Durkheim (1984, s. 61) dominerar i den mekaniska solidariteten, är en fysisk bestraffning på individen som förorsakat skada eller något annat negativt. Restitutiv rättvisa är mer ett återupprättande och en konfliktlösning av den kollektiva ordningen. I en mekanisk solidaritet är repressiva rättssystem dominerande eftersom individen måste underkasta sig de givna normerna. (Moe, 1995, s. 46) Ett exempel på detta är ”påtvungad arbetsfördelning” utifrån ekonomisk makt, där individerna mot sin vilja påtvingas partsförhållanden. Här menar Durkheim att en organisk solidaritet (där människorna fritt får välja position i samhället genom lika rättigheter) inte kan utvecklas, och han kallar det för samhällspatologi och beskriver att en patologisk klasskamp kan bli följden, eftersom det leder till ett sammanbrott i solidariteten. Orsaken till detta förklaras vara att relationen mellan parterna inte haft tillräcklig tid att utvecklas. En avvikelse från normen betraktas som kriminellt och ett hot mot kollektivets sedlighet. (a.a. s. 45-48) Durkheim påpekar att samhällstypen motverkar individens utveckling både i tankar, världsbild och livsföring, eftersom det genomsyras av religiösa föreställningar. Det är just dessa förbrytelser som straffas hårdast, inte sällan genom kollektiva bestraffningar (Boglund, m.fl. 1995, s. 209).

5.2 Organisk solidaritet -modernitet och sammanhållning genom olikhet

En organisk solidaritet präglas av sammanhållning i individualitet, mångfald och differentiering i tanke och handling. Den är också genomsyrad av valmöjligheter och ömsesidigt beroende av samhällsmedlemmarna och innefattas av en utvecklad arbetsdelning. Det är en solidaritet genom olikhet mellan fria individualister där avvikelser tolereras, (Boglund, m.fl. 1995, s. 207-208) och är i sig en solidarisk självständig kraft (Moe, 1995, s. 47).

5.2.1 Social kontroll, individualism och anomi

I en organisk solidaritet existerar inte kollektivets sociala kontroll i samma utsträckning som i den mekaniska solidariteten. Samhället präglas istället av flerfaldiga relationer och individerna handlar utifrån sina egna intressen utan att bry sig om solidaritet (Durkheim, 1984, s. 149-154). När staten inte har viljan och förmågan att ingripa blir följderna av detta differentierade samhälle kriser och konflikter, anomi, och inte sällan av destruktiv karaktär. Begreppet anomi härleds ur sambandet mellan den bristfälliga sociala regleringen och kontrollen av individerna. (Moe, 1995, s. 48-50) Att drabbas av anomi innebär att individer inte är i stånd att orientera sig i den sociala miljön i hastiga förändringar, där traditionella normer förändras (Durkheim, 1968, s. 212), det blir alltså en förändring mellan individens sociala och kulturella behov.

5.2.2 Övergången till ett samhälle med organisk solidaritet

Durkheim (1984, s. 126-174) menar att samhällsutvecklingen går mot en organisk solidaritet i takt med att befolkningsökningen och befolkningskoncentrationen ökar. Detta i sin tur leder till ett ökat produktivt krav genom arbetsdelningen. Han ser inte ett ifrågasättande av traditionella värden som kaos och socialt sammanbrott. Han ser det som ett tecken på förnyelse och anpassning till förändrade sociala villkor, (Boglund, m.fl. 1995, s. 207) men medger att det inte är någon enkel övergång. Till en början menade han att det var övergångsproblem, men har efterhand blivit mer övertygad om att det moderna samhället innehåller benägenheter som kräver ständig kontroll och noggrant övervägda motåtgärder. Han påpekar ett stort problem där det moderna samhället saknar mellanliggande institutioner, individ kontra stat. Här föreslår Durkheim en utveckling av yrkes- och professionssammanslutningar som han kallar korporationer. Han menar att korporationerna kan fylla tomrummet mellan individ och stat för att bidra till den sociala solidariteten, sammanhållningen. (a.a. s. 208) Den normala synen anser han vara ett samhälle i konsensus med prägel av harmoni och integration, där negativa följder ska kunna undvikas (Moe, 1995, s. 48).

5.2.3 Korporationerna

I ett modernt samhälle har familjen som organisation förändrat sin roll och utgör inte längre samma bas för individens normer och värden. Detsamma gäller kyrkans krav på underkastelse. ”Basförlusten” kan leda till att individer och grupper ”tappar fotfästet” i sin sociala miljö och drabbas av anomi. För att förhindra anomin behöver kontrollen och integrationen stärkas eftersom människan i grunden är en social varelse. Problemet med en organisk solidaritet är att

kontrollfunktionen är svag. Att staten har tagit över funktionen som auktoritär makt ser Durkheim som ett problem eftersom länken mellan stat och individ saknas. (Boglind, m.fl. 1995, s. 239) Här menar Durkheim (1984, s. 78-87) att korporationerna har en viktig funktion att fylla för att stärka individens känsla av solidaritet i samhället. En nödvändig integrering och moralisk reglering skulle kunna skötas av korporationerna, där en organisering av olika yrkesgrupper samverkar, d v s en bas för solidaritet och sociala aktiviteter för att möjliggöra integrering, frihet och kontroll.

5.2.4 Straffets natur: att avskräcka och förbättra

I den organiska solidariteten existerar ingen repressiv bestraffning, utan bestraffningen tas över av civilrätten och sanktionssystemet. Rätt och moral är i sin historiska form föränderlig likaså bestraffningen i olika samhällen och tider. Durkheim menar att straffsformen kan visa vilken typ av solidaritetsform ett samhälle befinner sig i (Boglind, m.fl. 1995, s. 209). I ett modernt samhälle är livet och individen helig, t o m brottslingens integritet måste skyddas. Vad som sker i en organisk solidaritet är att brott mot det kollektiva och brott mot individ byter plats. Brott mot person kommer att dömas hårdare och vi blir känsligare för individuella övergrepp (a.a. s. 213). Men hur ska då begreppet brott definieras? Durkheim (1984, s. 44-45) beskriver att det är ett beteende som framkallar en emotionell reaktion som vi kallar straff. Kriminaliteten är därför en social konstruktion som definieras av mänsklighetens reaktion och inte av egenskaperna i själva företeelsen (Boglind, m.fl. 1995, s. 209). Straffets avsikt är att avskräcka från brott eller att förbättra avvikaren. Straffet i sig, menar Durkheim, stärker den sociala sammanhållningen, därför behövs förövaren, och om inte bör han skapas. I modernitetens anda tenderar straffen att övergå till restitutiv rättsuppgörelse med syfte att återställa relationer (a.a. s. 209-211).

6. TEORETISK TOLKNINGSRAM

Syftet med teorin är att beskriva och belysa resultatet, samt att hjälpa till i analysen och tolkningarna av datan vid olika regeringsinsatser. I mina beskrivningar på olika regeringsinsatser tänker jag tolka det empiriska materialet med hjälp av Durkheims teoretiska begrepp. Jag utgår ifrån en använd teoretisk tolkningsram med utgångspunkt i teorin om arbetsdelningen. Mina teoretiska begrepp är organisk solidaritet, mekanisk solidaritet, korporationerna, anomi, rättssystem, helig individ, motåtgärd, patologisk klasskamp och påtvingade partsförhållanden.

6.1 Solidaritetsbegreppet

Min teoretiska tolkningsram inleds med begreppet solidaritet och är ett huvudbegrepp som ingår i hela integrationsproblematiken. Min tolkning av begreppet solidaritet är att det står för kärnan i den eftersträvande samhällsstrukturen, d v s sammanhållning mot ett samhälle i konsensus. De båda begreppen mekanisk (sammanhållning genom likhet) och organisk (sammanhållning genom olikhet) solidaritet är mina nyckelbegrepp och står för två olika samhällsformer. Den mekaniska solidariteten har jag kopplat samman med det förmoderna samhället där jag menar att det möjliggörs och bevaras med hjälp av kontrollen och rättssystemet som utövas av den kollektiva kraften (Boglund, m.fl. 1995, s. 207-209). En organisk solidaritet ser jag synonymt med ett modernt samhälle som genomsyras av integration, individualitet, valmöjligheter, mångfald och differentiering i tanke och handling. Det är en solidaritet genom olikhet mellan fria individualister där avvikelser tolereras. (ibid.)

6.2 ”Conscience collective”, patologisk klasskamp, påtvingat partsförhållande och anomi

Durkheim beskriver en form av samhällspatologi i den mekaniska solidariteten som han kallar patologisk klasskamp. I den patologiska klasskampen beskrivs ett fysiskt repressivt rättssystem. (Moe, 1995, s. 45-48) Genom kollektivets solidaritet upprätthålls normerna genom det kollektiva vetandet ”conscience collective” (Durkheim, 1984, s. 39-44). Solidaritetsformen är enligt Durkheim en omöjlighet i ett modernt samhälle som karaktäriseras av valfrihet. (Moe, 1995, s. 45-48) Som jag ser det är grundpelaren i det omoderna samhällets fortbestånd ett ”conscience collective”, och så länge det styr över individen och kollektivet kan individer som kommer till Sverige inte heller integreras och utvecklas i den svenska solidariteten. ”Conscience collective” är ett fenomen som enligt mitt tycke står över individens behov och förmåga och kan vara direkt kränkande och förtryckande. Fenomenet ser jag som ett hot mot den svenska jämställdhetspolitiken. ”Conscience collective” utövar också enligt Durkheim (Moe, 1995, s. 45-48) en påtvingad arbetsfördelning, påtvingat partsförhållande, som jag ser synonymt med tvångsäktenskap (leva i ett äktenskap som inte är uppbyggt av kärlek), där kollektivet väljer ut lämpliga partners för att stärka klanens styrka och solidaritetskänsla.

Tvånget i sig ser jag som ett förtryck för båda partners och är inte förenligt med svensk norm. Min tolkning är att en patologisk klasskamp kan utveckla sig till en mellanmänsklig konflikt, både vid ett tvångsäktenskap och vid en förändrad livsföring i övergången till ett modernt samhälle med ny kultur och norm. Durkheim (ibid.) knyter den patologiska klasskampen till en kollektiv företeelse, men jag menar att begreppet är användbart mellan individer i en klasskamp utifrån könsperspektiv mellan man och kvinna.

Empiriskt kan mannen och kvinnan från det förmoderna samhället efter en tid i Sverige uppleva att de inte har lika tydliga roller som tidigare. De kan hamna i en gråzon mellan normerna i det moderna och förmoderna samhället. Att få känslan av att existera i en gråzon kan vara ett tecken på anomi i en kulturkrock. Durkheim (Boglund, m.fl. 1995, s. 239) kopplar anomibegreppet till destruktivitet och utifrån problematiken med hedersmord tolkar jag det som att mannen lättare når destruktivitet än kvinnor, eftersom hans makt mer övertas av den svenska staten. Anomin kan leda till en kamp både för mannen och kvinnan. Jag gör den teoretiska tolkningen utifrån Durkheim (Moe, 1995, s. 45-48) att situationen kan mynna ut i en patologisk klasskamp. Mannen som vill vara auktoritär kan ifrågasättas av det svenska samhället och av integrerade familjemedlemmar. Den svenska staten ger kvinnan valfrihet i både fysiska och psykiska behov, som exempelvis val av åsikter, religiositet, möjligheter att studera, äktenskapspartner och sexuell frigörelse. Kvinnan ges fler möjligheter och förmåner än tidigare och vägen mot integreringen kan gå fort eftersom staten inte är ett hot för henne, hon blir inte fräntagen någonting. Ett förmodernt kollektiv kan se kvinnan som ett problem om hon tar för sig för mycket av det jämställda samhället. Detta kan leda till anomi när hon lever i gränslandet mellan familjens normer och det svenska samhället. Anomin kan till slut tvinga henne att ”välja sida”. På sikt kan hennes val (om hon väljer ”fel” sida) leda till att hon uppfattas som ”lovlig”, och drar skam över hela släkten. Med utgångspunkt i mitt bakgrundsmaterial gör jag tolkningen att hela släkten med utvald gärningsman under en patologisk klasskamp kan utföra ett hedersmord (repressiv bestraffning), utifrån ”conscience collective” (ibid.).

6.3 Korporationerna och rättssystemet

Begreppet korporatism är intressant eftersom det är en insats i sig. Durkheim (Boglund, m.fl. 1995, s. 239) anser att det moderna samhället tappat sin styrka i familjen. Detta kan leda till problem för individen, som upplever normlöshet och utanförskap, anomi (Durkheim, 1968, s. 212), (Moe, 1995, s. 45-50). För att förhindra detta föreslår Durkheim (Boglund, m.fl. 1995, s.

208) mellanbasen, korporationerna, som en länk mellan individ och stat för en ökning av social integration. Durkheim (1984, s. 78-87) menar att korporationerna har en viktig funktion att fylla när staten inte har viljan eller förmågan att ingripa. Jag ser begreppet och fenomenet korporationer, som ett komplement till staten för att fånga upp individer, i en integreringsprocess i den sociala miljön, där staten inte klarar det. I övergången till organisk solidaritet menar Durkheim (Boglund, m.fl. 1995, s. 208) att samhället genomsyras av övervägda motåtgärder för att upprätthålla normer. Staten med regeringen har en stor och viktig funktion att fylla för att anpassa individer till förändrade sociala villkor. Durkheim (a.a. s. 209-213) beskriver att det moderna samhällets kontroll och motåtgärder innefattas av ett annat rättssystem där övergrepp mot "den heliga individen" straffas hårdare, än brott mot kollektivet. Rättsligt sett blir det intressant för mig att se om det finns lagstadgade insatser på mina frågeområden för att skydda flickor och kvinnor. Durkheim anser att samhällets avsikt med straffet är att förbättra eller avskräcka brottslingen. Detta menar han stärker den sociala sammanhållningen i kollektivet. Vid en övergång i samhällelig modernitet tenderar straffen att övergå till restitutiv rättsuppgrörelse med syfte att återställa relationer. (ibid.) Utifrån Durkheim överför jag begreppet motåtgärd till regeringens insatser och lagstiftning och ser det som en åtgärd i jakten på integrering och sammanhållning.

7. RESULTAT OCH ANALYS

I kapitlet som följer redovisas resultat och analys av mitt empiriska textmaterial jag samlat in från dokumentet. Jag har valt att mina frågeställningar ska få styra processen i form av rubriker. Det empiriska materialet redovisas kursivt i citatform för att därefter analyseras. Analysen är gjord i delanalyser (Halvorsen, 1992, s. 131) utifrån varje frågeställnings resultat och avslutas med en sammanfattning.

Jag inleder med att citera en text ur regeringens (Näringsdepartementet, 2002) onummerade åtgärdsdokument: *"Nedan följer en sammanfattning av regeringens åtgärder för utsatta flickor i patriarkala familjer, inom området som till exempel lagstiftning, insatser inom socialtjänst och skola, Integrationsverkets arbete med mera."* Utöver dessa områden redovisar regeringen insatser under rubriceringarna: Asylansökningar och anhöriginvandring, Internationellt arbete, Projektstöd samt Ny Webbportal. Det finns också insatser som inte tillhör någon rubrik. Jag vill också påpeka att tolkningen och analysen av åtgärderna underlättas av lite allmänna kunskaper

om hur regeringen är uppbyggd. Det finns annars möjlighet att gå in på www.regeringen där förklaringar finns inom alla områden.

7.1 Finns det insatser för att motverka tvångsäktenskap?

Jag är nu framme vid min första frågeställning och backar tillbaka och knyter an till min problembakgrund för att frågan ska ses i ett sammanhang. Frågeställningen vilar på Astrid Schlytters (Brottsoffermyndigheten, 2002, s. 46-65) forskningsmaterial där hon beskriver tvångsäktenskapet som en kollektiv stempelare och norm, som går ut på att kontrollera kvinnan, samt att frånta hennes behov av kroppslig integritet och känslor. Hon ser också tvångsäktenskapet som ”roten till det onda” avseende hedersmord.

Enligt min egen uppfattning är företeelsen om tvångsäktenskap inte förenligt med vår svenska norm och förhindrar dessutom teoretiskt sett det utövande kollektivet (släkten och förövaren) och de drabbade kvinnorna att integreras i en svensk sammanhållningsform, med individualistisk människosyn. I mitt dokument är jag ute efter att hitta insatser där regeringen vill motverka tvångsäktenskap, eftersom det i så fall är ett steg mot integrering.

”Inom Justitiedepartementet förbereds sedan förra året förslag till lagändringar som medför att den svenska lagens 18-årsgräns för äktenskap blir tillämplig även för utländska medborgare.” (Näringsdepartementet, 2002)

Resultatet som insats visar en förberedd motåtgärd och förstärkning i rättssystemet avseende påtvingat partsförhållande, tvångsäktenskap. Det går att finna likheter med Durkheims (Boglund, m.fl. 1995, s. 207-208) beskrivning av den organiska solidaritetens sammanhållningsform. Här visar regeringen att de vill stärka solidaritetsformen genom att föreslagen lagstiftning ska innefattas av både svenska och utländska medborgare, d v s oavsett landtillhörigheter ska vi stå lika inför lagen. Insatsen visar också en intolerans inför den mekaniska solidaritetens ”conscience collective” där påtvingade partsförhållande kan tillhöra seden. Jag gör tolkningen att regeringen vill motverka en patologisk klasskamp mellan de två parterna som står föremål inför ett påtvingat partsförhållande. Istället vill rättssystemet på samma sätt som Durkheim (Moe, 1995, s. 45-48) beskriver den organiska solidaritetens form, utveckla en större personlig valfrihet, i det här fallet med hjälp av lagstiftning, där parterna hinner bli myndiga innan äktenskapet. På så sätt kan möjligheterna öka till längre aktivitet och integrering i den organiska solidariteten (studier, personliga behov, framtidsplaner och

humanitära rättigheter) för båda parter, som annars enligt Durkheim är en omöjlighet i den mekaniska solidariteten (Boglund, m.fl. 1995, s. 209). Bakom åtgärden finns en värderande markering om att regeringen visar ståndpunkt vad beträffar individualistisk vilja för kvinnorna. Jag ser regeringens åtgärd som ett mål för att stärka individualiteten, samt att rättsligt skydda dem från tvångsäktenskap före myndighetsåldern.

”Utrikesdepartementet har i kontakt med polis-, åklagar- och sociala myndigheter på humanitär grund agerat så att flickor och unga kvinnor som förts bort för tvångsäktenskap /.../ har kunnat återvända och få skydd i Sverige. Polis och åklagarmyndigheter har därmed också fått bättre möjligheter vidta rättsliga åtgärder, bl. a. vid brott med hedersmotiv.”
(Näringsdepartementet, 2002)

Resultaten visar intolerans inför det påtvingade partsförhållandet som sker utomlands och regeringen satsar på insatser i form av motåtgärder för att flickor och unga kvinnor ska kunna återvända till Sverige. Det svenska rättssystemet uppvisar ingen tolerans till den mekaniska solidariteten. Rättssystemet redovisar resurser i form av samverkan avseende motåtgärder och lagstiftning, i syfte att fånga upp flickorna och hjälpa dem hem. Detta går i linje med Durkheims beskrivning om att övergången mellan det förmoderna och det moderna samhället präglas av noga övervägda motåtgärder (Boglund, m.fl. 1995, s. 208). Jag ser också en rättslig förstärkning i motåtgärden, där berörda statsmyndigheter går in och samverkar med en form av korporation (Durkheim, 1984, s. 78-87), den sociala myndigheten, som tillhör den kommunala sektorn, trots att den ligger under socialdepartementet. Jag gör tolkningen att regeringen på samma sätt som Durkheims syn på den organiska solidariteten, agerar utifrån värderingen humanitär människosyn med ”den heliga individen” i fokus (Boglund, m.fl. 1995, s. 213). Regeringens visar klart sin solidaritetskänsla inför utsatta kvinnor när rättssystemets aktörer ”går över rikets gränser” för att rädda flickorna från det påtvingade partsförhållandet. Regeringen markerar att Sverige rättsligt har som mål att få ett ökat ansvar över kvinnorna. Åtgärden kan också ha ett annat mål: att ge signaler till det förmoderna kollektivet och ”conscience collective” om en intolerans inför seden om tvångsäktenskap.

”Politiska samtal har förts med företrädare från annat land, med inriktning på att stärka skyddet av flickor och unga kvinnor och särskilt få till stånd åtgärder mot bortföranden, tvångsäktenskap /.../.” (Näringsdepartementet, 2002)

Insatsen är till för att skydda de utsatta kvinnorna utomlands. I åtgärden ser jag en stödkonstruktion för de utsatta kvinnorna där regeringens rättssystem målfokuserar på ett internationellt stöd (genom utrikesdepartementet) för att motverka påtvingat partsförhållande (Moe, 1995, s. 45-48). Går den planerade motåtgärden i kraft kan konsekvenserna av detta leda till att en bortförd kvinna får internationell hjälp. I samverkan med det svenska rättssystemet kan hon få hjälp med att återvända till Sverige. Jag ser återigen en värdering från regeringens sida där de vill öka den kvinnliga individualiteten, men också att kvinnan måste skyddas från tvång.

I en sammanfattande bild av regeringens insatser, som också ligger på den internationella arenan, finns värderingar om att främja fri vilja och individualism för kvinnor som tvingas ingå i tvångsäktenskap. Regeringen handlar utifrån värdegrunden ”den heliga individen” och agerar som en organisk solidaritet för att motverka tvångsäktenskap. I analysen har jag kommit fram till att regeringen har insatser i form av motåtgärder och förstärkningar i rättssystemet för att motverka tvångsäktenskap. Det finns en förstärkt samverkan inom rättssystemet där regeringen i viss mån tar hjälp av korporationerna. På det här sättet visar regeringen att de har som mål att kvinnorna ska vara en del av det svenska samhällets sammanhållning och norm och att tvångsäktenskap inte accepteras.

7.2 Finns det insatser för att skydda kvinnor?

Min andra frågeställning hänger samman med integrering, med hjälp av social kontroll där regeringen är maktorganet. Frågan har sin grund utifrån både Jan Hjärpe, Haideh Darahagi och Astrid Schlytters material (kap. 2, s. 7-9). Vid en sammanställning av deras material kan även ett oerfaret öga se att det finns ett tydligt mönster där kvinnan är offret och mannen är förövaren på så sätt att det är mannen som mördar. Bilden av deras material visar en samhällsform med ursprung i det förmoderna, med ett förankrat strukturellt kvinnoförtryck, ej förenligt med svensk norm.

Empiriskt har vårt samhälle hittills stått maktlösa för att skydda dessa kvinnor från övergrepp och hedersmord. I Sveriges solidaritetsform värderas livet högt. Död och skada genom övergrepp har ingen acceptans i vårt demokratiska samhälle, därför är jag intresserad av att se hur regeringen vill skydda utsatta kvinnor, inte minst rent rättsligt.

”Utrikesdepartementet har i kontakt med polis-, åklagar- och sociala myndigheter på humanitär grund agerat så att flickor och unga kvinnor som förts bort för tvångsäktenskap eller till någon annan utsatt situation utomlands, har kunnat återvända och få skydd i Sverige. Polis och åklagarmyndigheter har därmed också fått bättre möjligheter vidta rättsliga åtgärder, bl. a. vid brott med hedersmotiv.” (Näringsdepartementet, 2002)

Regeringen vill visa upp lyckade skyddsinsatser för kvinnor. Regeringen åskådliggör en samarbetsvilja med stor solidaritetskänsla gentemot flickor och kvinnor som råkat illa ut. Min tolkning är att regeringen med hjälp av rättssystemet och utrikesdepartementet har som mål att ta ett större ansvar i skyddet av kvinnorna, dessutom med hjälp av sociala myndigheter. De sociala myndigheterna anser jag vara en form av korporation, som Durkheim (Boglund, m.fl. 1995, s. 208) menar ska fungera som en ”mellanlänk” mellan stat och individ.

Jag gör också tolkningen att kvinnorna kan räkna med att bli mer skyddade i Sverige mot förövaren och släktens kollektiv vid återkomsten till Sverige. Min tolkning är att Sveriges rättssystem tillsammans med utrikesdepartementet fått ökade möjligheter att ingripa med hjälp av motåtgärder (rättsliga åtgärder) vid olika övergrepp med hedersförankring. Detta visar att regeringen går på samma linje som Durkheim (Boglund, m.fl. 1995, s. 208) när han menar att ett modernt samhälle kräver en noggrann kontroll med motåtgärder för att anpassa individer till en ny social miljö. På så sätt kan även kvinnans skydd stärkas eftersom eventuella gärningsmän inte kommer undan lika lätt i utländsk lagstiftning. Att rättssystemet fått utvidgade möjligheter att agera vid misstanke om hedersrelaterat brott ger också signaler till den mekaniska solidaritetens ”conscience collective”, att vår solidaritetsform inte accepterar förtryck mot kvinnor. Dessutom kan effekterna av detta bli att potentiella förövare blir avskräckta från brottet när rättssystemet får lättare att ingripa. Insatsen visar att regeringen agerar utifrån en organisk solidaritet, och insatsen pekar på en värdering om individualitet (kvinnlig individualitet), något som Durkheim (1984, s. 149-154) menar är synonymt med organisk solidaritet. Regeringen visar också att de sätter ett högt värde på den egna solidaritetens normer. Värderingen på vårt lands sammanhållningsform är så hög att regeringen vill att den ska utövas utomlands.

”Politiska samtal har förts med företrädare från annat land, med inriktning på att stärka skyddet av flickor och unga kvinnor och särskilt få till stånd åtgärder mot bortföranden, tvångsäktenskap och hedersmord.” (Näringsdepartementet, 2002)

Resultatet visar att Sverige agerar som Durkheims beskrivning på en organisk solidaritet (Boglund, m.fl. 1995, s. 208) eftersom det finns en strävan efter samverkan mellan olika länder. Regeringens mål är ett samarbete utomlands, som ska stärka skyddet för kvinnor. Jag gör tolkningen att regeringen åter igen anser sin solidaritetsform vara så pass betydelsefull att de vill ”marknadsföra” den utomlands. Om åtgärden verkställs och lyckas, kan konsekvensen leda till att flickor och kvinnor får ett rättsligt skydd utomlands vid hedersrelaterade brott. I insatsen finns en värdering i enlighet med Durkheim att individen är helig och ska skyddas (a.a. s. 213).

”Bland de flickor och kvinnor som söker skydd i Sverige kan det finnas personer som behöver skydd från medlemmar i den egna familjen eller andra släktingar. Migrationsverket har på uppdrag av regeringen utarbetat riktlinjer för hur kvinnors skyddsbehov bättre ska uppmärksammas i asylprocessen. /.../.” (Näringsdepartementet, 2002)

Det framkommer en medvetenhet hos regeringen om den mekaniska solidaritetens ”conscience collective”, med eventuellt kvinnoförtryck och faran med detta. Resultatet visar också upp en strävan efter sammanhållning genom olikhet, eftersom regeringen vill ta ett ansvar och skydda de kvinnor som ännu inte blivit svenska medborgare. Alltså, åter igen, visar regeringen upp ett rättssystem förenligt med den organiska solidariteten där de utländska kvinnorna står oss lika inför lagen, trots att de inte är svenska medborgare. Detta tyder på att regeringens insatser går i samma linje som Durkheim (Boglund, m.fl. 1995, s. 208) när han menar att ett modernt samhälle präglas av sammanhållning genom olikhet. Jag finner ånyo en värdering i enlighet med Durkheims beskrivning att ett modernt samhälle värderar individen som helig (a.a. s. 213).

”Regeringen planerar /.../ för att stärka barnens rättigheter i lagstiftningen. Bland annat behandlas frågor kring fysisk och psykisk misshandel och förändringar i lagen om vård av unga. Möjligheterna att gripa in till stöd för utsatta flickor kommer att förtydligas.” (Näringsdepartementet, 2002)

Resultatet tyder på att regeringen med hjälp av lagstiftning planerar att vidta styrkta åtgärder för att gripa in och skydda barn och ungdomar, för att på så vis upprätthålla en norm förenligt med den organiska solidariteten, där övergrepp mot individen inte accepteras. Insatsen visar en lagstiftande motåtgärd, på samma sätt som Durkheim (Boglund, m.fl. 1995, s. 207) beskriver är ett tillvägagångssätt för att få förmoderna företeelser till att övergå till moderna

samhällsnormer. Det framkommer också att regeringen ser brister i tidigare åtgärder för att skydda barn och ungdomar, eftersom förändringar i lagstiftningen föreslås. Utifrån detta gör jag tolkningen att den svenska regeringen som organisk solidaritet hittills varit alldeles för solidarisk genom olikhet, eftersom samhället inte kunnat ingripa adekvat vid utsatthet. Detta har resulterat i att det svenska samhällets ”humana och individualistiska” sammanhållningsform hittills varit så öppen för mångfald att den möjliggjort övertramp i vår egen humana grundsyn, där övergrepp inte accepteras.

”Polis och åklagare behöver bättre instrument för att kunna förebygga brott mellan personer som lever tillsammans. /.../. Utgångspunkten är att det inte är den som utsätts för trakasserier och våld som ska behöva lämna hemmet. Besöksförbud bör kunna omfatta den egna bostaden och omfatta ett större geografiskt område än i dag. /.../. ” (Näringsdepartementet, 2002)

Resultatet indikerar på att rättssystemet i sitt arbete för att skydda individer mot övergrepp eftersöker utökade verktyg i insatserna. Fokuseringen ligger i att motverka brott och att skydda individer från våld, där anomin har utvecklats till en patologisk klasskamp. I den här insatsen har regeringen inte valt att använda sig av korporationer som Durkheim (1984, s. 78-87) annars föreslår, utan insatsen håller sig inom den statliga organisationens aktörer.

”Från den 1 juli 2001 har socialtjänsten ansvar för stöd och hjälp till brottsoffer förtydligats. Regeringen uppdrog i juni 2001 åt Riksåklagaren, Rikspolisstyrelsen och Domstolsverket att utbilda sin personal i brottsofferfrågor, ta fram handlingsplaner för hur omhändertagandet och stödet till brottsoffer ska förbättras /.../. Brottsoffermyndigheten fick vid samma tidpunkt i uppdrag att starta lokal brottsoffersamverkan på ett par orter i landet, förbereda och utforma ett program för brottsofferforskning samt ett program för brottsofferforskning samt att tillsammans med domstolsverket medverka till att vittnesstödsverksamhet etableras vid samtliga tingsrätter och hovrätter. /.../. Vidare uppdrogs åt Socialstyrelsen att bedriva ett utvecklingsarbete till stöd för socialtjänsten i dess arbete med brottsoffer. Myndigheterna arbetar för närvarande med dessa uppdrag.” (Näringsdepartementet, 2002)

Resultatet säger lite om att socialtjänsten som korporation haft brister eller otydliga riktlinjer i sin verksamhet för att hjälpa och skydda brottsoffer från olika övergrepp. Det här är lite motsägelsefullt i jämförelse med Durkheim, (Boglund, m.fl. 1995, s. 208) där han menar att korporationerna annars har en större förmåga att fånga upp utsatta individer. Att regeringen

tillsammans med rättssystemets olika samarbetspartners ska utbilda sin personal i brottsofferfrågor, tyder på en målsättning att på kunskapsbasis i utbildningssyfte ta del av den mekaniska solidariteten som samhällsform. Det här tyder på som Durkheim (Boglund m.fl. 1995, s. 207-208) menar, att det inte är någon enkel övergång att förena dessa samhällen i en gemensam solidaritetsform. Jag tolkar det som att regeringen menar att berörda myndigheter hittills haft begränsade kunskaper om det förmoderna samhällets normer och leverne, för att kunna skydda kvinnorna. För att ytterligare kvalitetsstärka, hoppas regeringen att rättssystemets arbete kan hjälpa till i det sociala arbetet med värderingen att stötta och hjälpa kvinnorna. Som ett tecken på att stärka brottsoffers ställning och skydd, får Brottsoffermyndigheten (som går under rättssystemet) i uppdrag att förbereda och utforma brottsofferforskning. Forskningen blir i sammanhanget en ytterligare samverkanspartner inom rättssystemet. Resultatet som insats visar en upprepning av att staten tenderar att agera inom den egna organisationen. Återigen använder sig inte regeringen av korporationerna som Durkheim (1984, s. 78-87) föreslår. Att ett vittne föreslås få vittnesstöd, visar att Sverige agerar utifrån den beskrivningen Durkheim (Boglund, m.fl. s. 1995, s. 208) ger på en organisk solidaritet: Insatsen ska skydda de utsatta individerna, i det här fallet i tvistefrågor där individen får komma till tals och dessutom skyddas. Jag gör tolkningen att den svenska staten styrker sitt ansvar rättsligt i en patologisk klasskamp för de utsatta.

”En /.../ utredare tillsattes /.../ för att utforma ramen för ett program till skydd för bevispersoner m.fl. och föreslå den lagstiftning som behövs. I uppdraget ingår att överväga behovet av att låta andra hotade personer än vittnen omfattas av ett liknande program.”
(Näringsdepartementet, 2002)

Åtgärden visar att skyddet inte kommer att begränsas till utsatta kvinnor. Min tolkning av åtgärden är att man tidigare haft erfarenheter av att fler personer i offrets omgivning varit hotade av kollektivets ”conscience collective”. Den här åtgärden, om den nu går igenom, kommer att gälla alla personer i utsatta situationer, som kan komma att vittna i patologiska klasskamper. Insatsen är förenlig med Durkheims (Boglund, m.fl. 1995, s. 209) beskrivning av en organisk solidaritet, där regeringen med insatsen vill skydda och uppmuntra individens utveckling i tankar och världsbild. Insatsen visar att vår samhällsform värderar en organisk solidaritet och att vi inte accepterar det förmoderna rättssystemet med risk för kollektiva bestraffningar av ”conscience collective”. Åter igen visar resultatet att den svenska solidaritesformen skyddar och värderar individen som helig, något som åter talar för att

Sveriges regering agerar som en organisk solidaritet i samstämmighet med Durkheims (Boglund m.fl. 1995, s. 213) beskrivning på det moderna samhället. Konsekvenserna av detta kan resultera i att klanfamiljerna mer förlorar sin styrka av patriarkala normer eftersom den organiska solidariteten tar över ansvaret för de utsatta klanmedlemmarna. Detta kan leda till anomi både för förövarna och offer. Flickorna kan hamna i en gråzon mellan stat och familj och de manliga förövarna blir fråntagna sitt auktoritära ledarskap över familjen.

*”Regeringen har avsatt 2 000 000 kronor till **skyddat boende** för utsatta flickor i patriarkala familjer. Länsstyrelserna i de tre storstadslänen kommer att erhålla särskilda medel för att under respektive landshövdingens ledning, i samarbete med kommuner och kvinnojourer, finna en skyndsam lösning på frågan om behovet av jourbostäder särskilt avsedda för utsatta flickor.”*
(Näringsdepartementet, 2002)

Regeringen visar en insats där de vill skydda individen från patriarkala förhållanden. Det finns en medvetenhet hos regeringen att patriarkala värderingar utövar förtryck och övergrepp mot kvinnor. Jag gör tolkningen att målet med insatsen är att kvinnorna ska få ett skydd från kollektivet och det förmoderna ”conscience collective”, för att undgå kollektiva bestraffningar, när en patologisk klasskamp har utvecklats sig. Resultatet visar att staten ska samverka med korporationerna (kommunerna och kvinnojouren), för att se över skyddsbehovet av flickorna. Insatsen ligger i linje med Durkheims (Boglund, m.fl. 1995, s. 208) beskrivning om att korporationerna har en viktig funktion att fylla, eftersom de fångar upp individen på ett sätt som staten inte kan göra.

Sammanfattningsvis visar regeringen upp en mängd insatser vad gäller det kvinnliga skyddet. Vid en sammanställning av insatserna har jag kommit fram till följande: Insatserna tyder på att den svenska regeringen utgår ifrån värderingen om att övergrepp mot individer inte accepteras, individen uppfattas som helig. Regeringen visar att de agerar utifrån en modern stat, en organisk solidaritet. Det finns en målsättning om att utveckla ett skydd för utsatta flickor och kvinnor, samt att personer i offrets omgivning ska innefattas av detta. De skyddande insatserna som till stor del präglas av lagstiftande kontrollåtgärder, visar att regeringen främjar utsatta kvinnor för en integrering i den svenska solidaritetsformen. Dessutom sätter regeringen ett stort värde på den egna solidaritetens normer där de (inom rättssystemet) vill utöva den utomlands, samt försöka få till stånd en samverkan internationellt för att ytterligare kunna skydda kvinnorna. Resultatet tyder på att staten har en vilja att agera inom den egna organisationen när

det gäller skyddsåtgärder, såsom besöksförbud och brottsofferssamverkan. Det finns däremot en samverkan med korporationerna när det gäller skyddat boende för kvinnorna.

7.3 Går det att finna insatser för att integrera och stärka männens roll i den nya sociala och kulturella miljön de möter i Sverige?

Väl framme vid min sista frågeställning är det värt att fundera över frågans relevans. Till stor del har jag utgått ifrån Jan Hjärpes material i Brottsoffermyndighetens rapport (2002). Hjärpe beskriver en förlust hos männen där de förlorat både makt, kontroll och sexuell kontroll över kvinnorna. Kontrollfunktionen hos männen har istället ersatts av den svenska staten, som normerar för individualism, valfrihet och kvinnlig frigörelse. I min frågeställning är jag intresserad av att se om regeringen satsar på resurser för att integrera männen. Det kan i så fall vara ett steg för att främja social sammanhållning mellan den förmoderna och moderna kulturen.

I en organisk solidaritet är normen att brott mot individ straffas hårdare än brott mot kollektivet. Brottets syfte är också att återanpassa och avskräcka förövaren och ska ses som en väg mot integrering. Därför är jag intresserad av att se vilka integreringsinsatser regeringen har riktade till männen från den mekaniska solidariteten.

*”Regeringen tillsätter en **expertgrupp** under ledning av integrationsministern. /.../. Den ska /.../ ge förslag på åtgärder för att nå män och pojkar som har starkt patriarkala värderingar.”*
(Näringsdepartementet, 2002)

Det framkommer inte vad expertgruppen är för något därför blir analysen något svår. Vad som dock är tydligt är att regeringen inte har några klara riktlinjer för att uppnå den manliga integreringen. Regeringen är öppen för det material som expertgruppen föreslår. Detta tyder på en okunskap från regeringens sida om hur männen i den mekaniska solidariteten kan nås. Däremot är uttrycket ”starkt patriarkala värderingar” intressant. Ordet starkt är laddat och kan tyda på en tidigare kännedom om brott hos männen och pojkarna. Därför liknar insatsen Durkheims (Boglund, m.fl. 1995, s. 210) beskrivning på ”restitutiv” rättvisa (förbättrande åtgärd), eftersom regeringen vill *nå* avvikarna, d v s männen och pojkarna. Jag tolkar insatsen som ett mål för att få fram åtgärder som kan stärka männen i den nya sociala miljön.

”/.../. /.../. År 2000 inrättade regeringen Nationellt Råd för Kvinnofrid. Rådets uppgift är dels att utgöra ett rådgivande organ för frågor som rör våld mot kvinnor, dels att vara ett forum där regeringen kan utbyta erfarenheter och idéer med företrädare för organisationer och forskare som är engagerade i frågor som rör våld mot kvinnor. /.../. Bland de arbetsområden som rådet särskilt beaktar finns bl.a. våld mot invandrade kvinnor och insatser för män som misshandlar kvinnor. /.../. /.../.” (Näringsdepartementet, 2002)

Resultatet visar åter igen en stor öppenhet för det ”förmoderna” hos den svenska regeringen, där insatsen tyder på att regeringen eftersöker en större kunskap om destruktivitet bland männen. Min tolkning av resultatet är att Nationellt Råd för Kvinnofrid (som går under Näringsdepartementet) ska fungera som ett ”bollplank” för regeringen där rådgivningen sker både med hjälp av forskning och korporationer, d v s mellanliggande organisationer mellan stat och individ, som också Durkheim (1984, s. 78-87) förespråkar. Regeringens mål är att med sakkunniga personer få kunskap i insatser för att förebygga destruktivitet bland män, därför tolkar jag insatsen som en strävan för att integrera männen i det svenska samhället.

En sammanfattning bild av resultatet visar att regeringen är i ett förstadium när det gäller de patriarkala männens integrering i Sverige. Det framkommer insatser där regeringens målsättning utgår ifrån restitutiv rättvisa, för att med hjälp av expertgruppen försöka nå män och pojkar med starkt patriarkala värderingar. Resultatet visar också regeringsinsatser i samverkan med andra aktörer, korporationer, som ska verka *inom* regeringens organisation: Rådet (Nationellt Råd för Kvinnofrid) är i sig ett rådgivande organ när det gäller våld mot kvinnor och har också insatser för män som misshandlar kvinnor. Av resultatet att döma finns en värdering hos regeringen där de välvilligt tar emot kunskap om patriarkalism från flertalet aktörer, för att på sikt kunna nå fram till männen för att de ska bli delaktiga i den svenska solidaritetsformen.

8. DISKUSSION

Företeelsen om hedersmord har sin förankring i förmoderna kulturer. I Sverige tenderar hedersmordet att ske i de kulturkrockar som uppstår när det förmoderna samhället möter det moderna. I Sverige har vi hittills stått oförmögna att hantera problemet. Ett massmedialt pådrag synliggjorde hedersmordet efter mordet på Pela Atrushi och Fadime Sahindal. Detta föranledde en kraftansamling från regeringens sida att med hjälp av olika insatser försöka

komma åt problemet. Regeringens insatser finns sammanfattade i regeringens dokument *”Regeringens insatser för utsatta flickor i patriarkala familjer”* (Näringsdepartementet, 2002).

Min studie visar att hedersmord är ett mycket komplext problem. Att vi saknar förståelse och hittills inte kunnat lägga fram motåtgärder, har att göra med vårt moderna samhälles okunskap om det förmoderna samhällets leverne och norm. För att motverka hedersmord anser jag att vi måste få mer kunskap om förmoderna kulturer. Som jag ser det, är det största dilemmat att dessa förmoderna kollektivs normer och livsvärderingar styrs av släkten och familjen och inte av den svenska lagstiftningen när det gäller jämställdhet mellan könen. Utifrån mina frågeställningar har det kvinnliga skyddet en dominans avseende regeringens insatser. Detta anser jag, tyder på att man från regeringens sida vill ta till direkta nödåtgärder för den synligt utsatta gruppen som ”skriker på hjälp”. Jag anser inte att det är ett problem att flickorna lever ”västerländskt” i den svenska kulturen. Det *ursprungliga* problemet ligger i att de förmoderna kulturerna utövar kollektiva normer. Utan dessa normer skulle inga hedersmord ske i Sverige, därför är problemet komplext och ligger inte ”bara” i det utförda hedersmordet. Regeringens svåraste uppgift blir därför att nå fram till, och omvärdera de förmoderna kollektiven som utövar hedersmord. Jag ställer mig tveksam till hur resultatet kan tänkas bli av regeringens många planerade lagstiftande åtgärder. I hedersmorden som skett i Sverige har förövarna inte rättat sig efter den svenska lagstiftningen enligt Astrid Schlytter (Brottsoffermyndigheten, 2002), utan har i stället utgått ifrån de kollektiva sederna som anses viktigare än svensk lagstiftning.

Min åsikt är att regeringen befinner sig en stor ovisshet när det gäller åtgärder som ska motverka hedersmord. I resultatet saknar jag konkreta åtgärder. Det finns många insatser där regeringen visar upp en bild av att de är i en ingångsprocess i integreringsarbetet. I de sammanfattade åtgärderna dyker det upp termer som att regeringen ska ”se över”, ”planera”, ”samverka”, ”föreslå”, ”utveckla programutformning”, ”handlingsplaner” och ”riktlinjer” samt dessutom ta hjälp av ”expertgrupp” och ”kunskapsråd”. Här föreslår jag därför att regeringen och Näringsdepartementet i sin inledande text i dokumentet (kap. 7, s. 19) lägger till ”planerade åtgärder” eftersom dokumentet enligt min uppfattning inte är en sammanfattning av åtgärder. Trots att regeringens insatser ger en bild av ”planerande åtgärder” anser jag ändå att regeringen visar en stor vilja och ansvarstänkande där de vill förena dessa två olika samhällsformer.

Ett intressant resultat är ”skydd för bevispersoner i lagstiftningen” d v s att även andra personer i offrets omgivning kan få ett skydd i framtiden. Jag vill knyta detta till Astrid Schlytters (Brottsoffermyndigheten, 2002) forskningsmaterial där hon visar fram *ännu ett offer* i hedersmordsproblematiken, mannen (som ofta är ung), som blir utvald att utföra hedersmordet utifrån kollektivets påtryckningar. Detta anser jag öppnar ett forskningsområde, eftersom problemets ursprung är de förmoderna normerna med förövaren och kollektivet. Jag föreslår därför frågor i kommande forskning som: Hur kan regeringen skydda dessa män? Vilket öde går han till mötes om han väljer att inte begå hedersmordet? Detta material skulle i så fall kunna bidra till insatser för att stärka integreringen, både för presumtiva gärningsmän och patriarkala familjer. Med utgångspunkt från dokumentet och mitt knapphändiga resultat från frågeställningen om mäns integrering eftersöker jag m a o fler insatser för att integrera männen med patriarkala värderingar, något som förslagsvis kan göras som uppsats på C- eller D-nivå eller t o m på C/D-nivå.

Jag vill också i diskussionen ta upp en brist med vald metod. I dokumentet finns en mängd åtgärder som inte har kunnat analyseras. Stundvis har jag som författare upplevt en viss frustration över detta. Det har dock varit uteslutet att analysera regeringens alla insatser p g a studiens och dokumentets omfattning. Att dokumentmetoden är en lättsam metod där allt är ”serverat och klart” har sedermera givit mig en ny insikt: Det var svårt att matcha resultatet till frågeställningarna och jag blev i dokumentet tvungen att söka efter nyckelord i regeringsinsatserna (bl.a. skydd, äktenskap, tvångsäktenskap och män). Effekterna av detta blev att indirekta åtgärder utelämnades. Ett förslag till förbättring är att låta rubrikerna till insatserna i dokumentet styra frågeställningarna, samt att göra en större studie för att regeringens insatser ska ge en mer rättvis bild, förslagsvis en C/D-uppsats.

9. SAMMANFATTNING

Syftet med denna studie har varit att belysa och beskriva regeringsinsatser för att motverka hedersmord. Studien har sin utgångspunkt i Jan Hjärpes, Astrid Schlytters och Haideh Darahagis material. Till detta hör också den hittills misslyckade integrationspolitiken. Min övergripande frågeställning har varit regeringens värderingar, mål och insatser för att främja social sammanhållning och kontroll när det förmoderna respektive moderna samhället möts. Därtill har mina frågeområden varit tvångsäktenskap, kvinnligt beskydd samt manlig integrering. För att besvara mina frågeställningar har jag använt mig av dokumentmetoden och

analyserat regeringens dokument ”*Regeringens insatser för utsatta flickor i patriarkala familjer*” (Näringsdepartementet, 2002). För att analysera materialet har jag utgått ifrån en teoretisk tolkningsram utifrån Émile Durkheims teori om arbetsdelningen, i huvudsak mekanisk- och organisk solidaritet, samt korporationerna, anomi, patologisk klasskamp, rättssystem, motåtgärd, helig individ samt påtvingade partsförhållanden. Teorins syfte har varit att beskriva och belysa resultatet, samt hjälpa till i analysen och tolkningarna av datan vid olika regeringsinsatser.

Resultatet av min studie visar att regeringen har *påbörjade* insatser i form av lagstiftning och förstärkningar i rättssystemet för att motverka tvångsäktenskap. Det finns också en tendens att rättssystemet börjat agera internationellt, t ex med att hjälpa tvångsbortgifta kvinnor tillbaka till Sverige. Dessutom eftersöks en samverkan på den internationella arenan, för att skydda kvinnor från tvångsäktenskap. En 18-årsgräns för äktenskap föreslås också komma att gälla utländska medborgare.

De skyddande insatserna präglas till stor del av *planerade* lagstiftande kontrollåtgärder inom rättssystemet, exempelvis skydd från den egna släkten, förtydliganden i LVU, besöksförbud, vittnesstöd, skydd för bevispersoner samt skyddat boende. Det finns också en strävan om att försöka få till stånd en internationell samverkan för att ytterligare kunna skydda kvinnorna, bl a att vid hedersrelaterade konfliktsituationer hjälpa dem hem till Sverige. Ett utstickande resultat är den utredning som kan ge skydd för bevispersoner, där även personer i *offrets omgivning*, i egenskap av bevisperson, kan komma att skyddas genom lagstiftning. Detta säger lite om att regeringen har fått upp ögonen för ”andra offer” i hedersmordsproblematiken, jag tänker närmast på förövaren.

I resultatet visar det sig att regeringen än så länge är ovissa i vilka insatser de ska frigöra när det gäller mäns integrering. Regeringen visar upp en bild där de genom samverkan vill nå fram till männen med patriarkala värderingar. Bl a ska ett inrättat statligt råd, Nationellt Råd för Kvinnofrid arbeta med rådgivning och kunskapsutbyte, till viss del med hjälp av forskning.

På det hela taget framtonar en bild där regeringen än så länge befinner sig i ett inledningskede när det gäller konkreta insatser för att främja social sammanhållning mellan det förmoderna och moderna samhället, som på sikt kan motverka hedersmord. Insatserna och åtgärderna är än så länge i en ”planeringsfas”. Trots detta visar regeringen med sina många ”planerade insatser” en

stor vilja att förena dessa två samhällsformer till en enad solidaritetsform med jämställdhet och individualism, där hedersrelaterade övergrepp mot individer inte accepteras.

Den teoretiska referensramen har hjälpt mig att beskriva att Sverige som modern stat, i huvudsak agerar som Durkheims beskrivning på en *organisk solidaritet*, som präglas av individualism, valfrihet, jämställdhet och att individen uppfattas som helig. Att Sveriges solidaritetsform *värderar individen som helig* styrks genom kvantiteten på de skyddande insatserna för kvinnorna. Resultatet visar också att regeringen *värderar* den egna solidaritetsformen eftersom de vill utöva och ”marknadsföra” insatserna utomlands. I regeringens insatser för att främja social sammanhållning finns *mål* om att motverka tvångsäktenskap, skydda kvinnorna och försöka nå män. Regeringsinsatserna i förhållande till Astrid Schlytters forskning har dock visat upp ett dilemma. Problemet är att de förmoderna kollektiven som utför hedersmord inte efterföljer den svenska lagstiftningen, därför anser jag att det finns en risk att resultatet av de planerade lagstiftande åtgärderna kan bli osäkra. Därför är det viktigt att satsa på insatser för att nå den förmoderna kulturens leverne och system för att motverka hedersmord och andra övergrepp. Roten till det onda är ju den förankrade normen hos det utövande kollektivet och förövaren.

REFERENSLISTA

Backman, J. (1998) *Rapporter och uppsatser*, Studentlitteratur, Lund

Boglund, A., Eliaeson S., Månson, P. (1995) *Kapital, rationalitet och social sammanhållning*, Bokförlaget Rabén och Prisma, Stockholm

Darahagi, H. (2001) *Hedersmordets anatomi*, Integrationsverket, *Törnroslandet: Om tillhörighet och utanförskap*, Integrationsverket Norrköping

Durkheim, E. (1968) *Själv mordet*, Wretmans boktryckeri AB, Uppsala

Durkheim, E. (1984) *The division of labour in society*, Macmillan Press, Basingstoke

Ejvegård, R. (1993) *Vetenskaplig metod*, Studentlitteratur, Lund

Gilje, N., Grimen, H. (1992) *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*, Bokförlaget Daidalos AB, Göteborg

Halvorsen, K. (1992) *Samhällsvetenskaplig metod*, Studentlitteratur, Lund

Hammersley, M, Atkinson, P. (1992) *Ethnography, Principles in Practice*, Routledge

Merriam, S. (1994) *Fallstudien som forskningsmetod*, Studentlitteratur, Lund

Moe, S. (1995) *Sociologisk teori*, Studentlitteratur, Lund

Swanberg, L. (2002) *Hedersmordet på Pela*, Bokförlaget DN, Stockholm

Svenning, C. (1999) *Metodboken*, Lorentz Förlag, Eslöv

Arbetsrapporter

Hjärpe, J. (2002) *Religiös tradition i ny miljö*. Brottsoffermyndigheten, Nordborg, G, Bern, A (red), *Dubbel viktimisering? Invandrade brottsoffer i svensk kontext*, Fritzes Offentliga Publikationer, Stockholm

Schlytter, A. (2002) *Reaktioner på invandrarflickors gränsöverskridande*. Brottsoffermyndigheten, Nordborg, G, Bern, A (red), *Dubbel viktimisering? Invandrade brottsoffer i svensk kontext*, Fritzes Offentliga Publikationer, Stockholm

Dagstidningar

Aftonbladet (020123), *Fler döttrar mördade eller skadade för familjens heder*, författare ej angiven. Internetadress: <http://www.aftonbladet.se/vss/nyheter/story/0,2789,125256,00.html>

Dagens Nyheter (021023), Haideh Darahagi, *Jag är stolt över att kallas kulturförrädare*, Gert Svensson. Internetadress: <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=531&a=69074&previousRenderType=6>

Göteborgsposten, (020605), Ewa Tures TT, *Fakta: Andra brott med hedersmotiv*. Internetadress: <http://www.gp.se/gp/jsp/Crosslink.jsp?d=119&a=90470>

Övrigt Internet

Fakta om Regeringen, [www.regeringen](http://www.regeringen.se)

Näringsdepartementet (2002-02) *Regeringens insatser för utsatta flickor i patriarkala familjer* www.naring.regeringen.se.